

La gestió del patrimoni arqueològic a Sant Cugat del Vallès

Jordi Aguelo i Alba Rodríguez

El patrimoni arqueològic entès com expressió de cultura, de la cultura dels nostres avantpassats i de la qual és hereva la nostra, és quelcom força clar i que ningú no qüestiona. La mateixa llei del Patrimoni Cultural Català (9/1993) -dins el qual s'integra l'arqueològic, òbviament- duu de manera implícita, aquesta idea quan ens diu que "el patrimoni cultural és un dels testimonis fonamentals de la trajectòria històrica i d'identitat d'una col·lectivitat nacional".

Però creiem que l'actitud de la nostra societat respecte d'aquest patrimoni és també expressió de cultura, i és aquí on nosaltres volem incidir. La mateixa llei de què parlàvem abans reconeix com a una obligació fonamental dels poders públics "la protecció, conservació, acreixement, investigació i difusió del coneixement del patrimoni cultural", i disposa una sèrie de mesures per a complir amb aquesta obligació. Però no són suficients: cal també fomentar la sensibilitat de la població respecte d'aquests temes, i instar a les autoritats més properes a aquest patrimoni, els ajuntaments, a col·laborar-hi.

En el cas de Sant Cugat, no cal dir que disposem d'un ric patrimoni arqueològic, que ara no enumerarem en detall. Però sí, trobem convenient esmentar alguns jaciments, com a mostra del ventall arqueològic documentat.

En primer lloc, comptem amb un jaciment estrella: el monestir. Les restes romanes, tardo-antigues, medievals i modernes al seu subsòl, li confereixen un interès i una rellevància que, no obstant, sovint ens han fet perdre de vista la importància de la resta de jaciments. Aquest fet, a part de comportar una visió incompleta del patrimoni municipal, ens dóna una visió parcial i esbiaixada de la societat que estem tractant. Per exemple, en el cas del període medieval, estaríem cometent una greu injustícia històrica si ens oblidéssim de la vila i els masos. Hem de tenir present que són aquests els que van sustentar la grandesa del monestir com a centre econòmic, polític i cultural. Sense aquests, el monestir se'ns fa molt difícil d'entendre.

Així, entre aquests altres jaciments del municipi, cal destacar, per exemple, la cova sepulcral de la Torre Negra, la vil·la romana de Can Cabassa, o les diferents esglésies del terme (Sant Adjutori, Sant Vicenç del Bosc, Santa Maria de Campanyà, etc.), sense oblidar el fort potencial arqueològic que suposen les seves sagreres. La necròpolis d'època visigòtica de l'avinguda Montmany, les sitges ibèriques del carrer Elisenda i les romanes de Torre Blanca o Sant Domènec-el Colomer, així com els masos o els diferents centres senyorívols, com ara la Torre Negra i el castell de Canals, són altres mostres del ric patrimoni arqueològic esmentat. També la vila de Sant Cugat, nucli històric de la ciutat i antic casc urbà de la població, malgrat les remodelacions i noves edificacions contemporànies, és més que probable que encara contingui restes d'èpoques passades.

Un important patrimoni arqueològic. Però veiem ara quina ha estat l'activitat arqueològica al municipi. Aquesta activitat sembla que fou iniciada amb l'excavació del jaciment de Can Fatjó dels Orons, poc abans del 1927, per a Vicenç Renom. Des d'aleshores i fins a la més recent, la delimitació del jaciment de Can Cabassa (novembre de 1998), s'han anat succeint una sèrie d'intervencions, tot i que aquestes han estat força escasses. Una escassetat que contrasta amb la quantitat d'intervencions realitzades als municipis veïns. És evident que la manca d'actuacions arqueològiques no reflecteix en realitat una manca de jaciments sobre els quals actuar, sinó més aviat una manca de previsió i de control en aquest sentit.

Entre aquestes intervencions n'observem de dos tipus: les conduïdes per professionals i les conduïdes per aficionats amateurs. Pel que fa al període anterior al funcionament del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, institució que s'encarrega de vetllar i gestionar el patrimoni arqueològic des del 1980, aquesta dualitat és una constant. Així, tenim el cas d'intervencions dirigides, o almenys tutelades, per personal capacitat tècnicament, (com en el cas de les actuacions a can Fatjó dels Aurons, el monestir de Sant Cugat o la cova de la Torre Negra); i el d'intervencions realitzades per grups excursionistes o grups d'aficionats locals (intervencions al forn de Sant Adjutori, can Cabassa, mas Fuster i ca n'Ametller). Es tracta d'un fet relativament habitual en un moment en què l'activitat arqueològica no està del tot regulada, i en què aquests grups aficionats es mostren molt actius, essent sovint els únics que es preocupen pel patrimoni arqueològic.

Però a partir de la creació del Servei d'Arqueologia les intervencions comencen a estar controlades i a seguir unes pautes concretes: arqueòlegs amb titulació adient, obligatorietat d'enregistrar les dades del jaciment i de lliurar uns resultats o conclusions de les tasques efectuades en forma d'informe i memòria, destinació fixada del material arqueològic,... i concessió per part del Servei del permís corresponent (Decret sobre intervencions arqueològiques, 1991). En definitiva, la tendència és a la professionalització, per a garantir un treball científic, i a la concreció dels resultats. És el cas de les intervencions al carrer Elisenda (1984 i 1986), l'avinguda Montmany (1986), la Torre Blanca (1988; 1995 i 1996), el monestir (1990, 1992-1995), Sant Domènec-el Colomer (1992), l'oratori de Sant Vicenç de Valldoreix (1994) i el més recent de can Cabassa (1998).

En aquest sentit, sobta que malgrat això, encara es donin al municipi intervencions que afecten el patrimoni arqueològic al marge de tot control. Sota el nom de "campanya de neteja i desbrossament" s'han realitzat autèntiques excavacions arqueològiques: Sant Vicenç del Bosc, el 1997, és una bona mostra del que estem dient. Cal insistir que no n'hi ha prou amb la bona voluntat. Aquest tipus d'intervencions destrueix el patrimoni que en principi s'intenta preservar. Netejar una església, traient la terra que la colmata, implica destruir l'estratigrafia arqueològica. No documentar aquesta estratigrafia implica perdre per sempre més tota la informació històrica que conté. És igual que anar cremant els fulls d'un llibre a mesura que es va llegint, i sense copiar-ne el seu contingut en un altre indret. El resultat és evident: no podem tornar a llegir el llibre. Què ocorre aleshores amb la informació arqueològica del jaciment, no recollida i per tant perduda? Què ocorre amb els materials? A quines conclusions, de caràcter històric, artístic, antropològic s'ha arribat? Són qüestions que hem de tenir en compte.

Si ens fixem ara en les circumstàncies de les intervencions -diguem-ne- reglamentàries, comprovarem que una part d'elles ha estat totalment casual, accidental, i una altra de prevista en certa manera. Respecte d'aquesta última part, en què el component de previsió no sempre l'ha aportat el promotor de les obres, tenim can Cabassa (1998), el monestir de Sant Cugat, l'església de Sant Cebrià de Valldoreix i les últimes actuacions a Torre Blanca (1995 i 1996). En canvi, les excavacions dutes a terme al carrer Elisenda (1984 i 1986), a l'avinguda Montmany (1986), i al sector Sant Domènec-el Colomer (1992) responen al fet d'haver-se trobat les restes arqueològiques amb motiu d'unes obres. Aquest tipus d'intervenció carrega sempre amb dos problemes de natura diferent, i que afecten un a l'arqueòleg i l'altre al promotor:

- La destrucció d'una part del jaciment, precisament per les obres que l'han descobert
- I, l'inconvenient d'endarrerir el curs de les obres, i d'encarir el seu preu

Per tant, es tracta de minimitzar en la mesura que sigui possible la troballa accidental de jaciments, detectant quins punts del municipi contenen restes arqueològiques o tenen una alta probabilitat de contenir-los. I aquí la carta arqueològica juga un paper fonamental, doncs conté la informació necessària per establir aquests punts. Evidentment, continuarà existint un marge

per a les troballes casuals, però es tracta de reduir-lo al mínim. Pel que fa a aquesta carta arqueològica, el Servei d'Arqueologia disposa d'una, realitzada el 1988, però avui dia molt desfasada. Recentment però, el Grup d'Estudis Locals de Sant Cugat ha iniciat l'elaboració d'una carta arqueològica municipal, per iniciativa de l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament, que esperem que marqui l'inici d'una autèntica política de gestió del patrimoni arqueològic.

D'altra banda, totes aquestes actuacions han estat excavacions d'urgència, motivades per la necessitat d'excavar un jaciment en greu perill de degradació per motius mediambientals, o de destrucció, degut a l'inici d'unes obres. És a dir, no ha existit cap intervenció programada, fruit d'un projecte de recerca, exceptuant l'actual projecte de confecció de la carta arqueològica.

Val a dir que els resultats de les intervencions arqueològiques han estat poc difosos i, conseqüentment, han tingut una repercussió molt minsa sobre la població. Són poques les intervencions que han derivat en la publicació dels resultats per tal de posar a l'abast d'investigadors i del públic no especialitzat les conclusions extretes. Tampoc no ha existit cap tasca de divulgació -elaboració d'exposicions, visites comentades, activitats adreçades a escolars, etc... -. Aquí es nota altre cop la manca d'un museu o d'una entitat de gestió patrimonial.

Totes aquestes consideracions deixen patent una sèrie de mancances en la protecció i difusió del nostre patrimoni arqueològic, que evidencien la necessitat d'elaborar una política de gestió que faci canviar el panorama actual, i l'acosti a les actuacions, més decidides, d'alguns municipis propers.

En aquest sentit, cal recordar el cas de Cerdanyola on existeix de fa uns quants anys un Servei de Patrimoni Municipal (format per tres arqueòlegs) que vetlla, junt amb el Col·lectiu de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola (CRAC) per la preservació del patrimoni arqueològic. Els controls arqueològics en els plans d'urbanització han estat constants i des d'aquest Servei s'ha impulsat el museu d'aquesta població, museu que ha estat recentment inaugurat. També cal assenyalar l'existència a Sabadell, d'un Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic (PEPPAS, 1988) que afecta també al patrimoni arqueològic, i amb uns resultats força positius, en vista de les intervencions arqueològiques que s'hi realitzen constantment. Terrassa és una altra mostra de l'existència d'una política centrada envers el patrimoni arqueològic. La revisió del Pla General d'Ordenació Urbanística, aprovada el 1983, contempla la protecció de les restes arqueològiques. Aquesta protecció es concreta encara més en el Pla Especial de Protecció vigent des de 1986.

Totes aquestes consideracions prenen especial rellevància en el Sant Cugat actual, el qual està experimentant un dels majors creixements demogràfics de l'àrea metropolitana en aquests darrers anys. D'aquest creixement cal remarcar dos aspectes, amb implicacions sobre el tema que estem tractant: la urbanització de nous espais i l'arribada contínua de nous habitants. Tots hem pogut percebre aquest fenomen últimament. És encara molt recent la notícia del que ja s'anomena el "gran eixampla" (La Vanguardia, 19/11/1998), el conjunt de quatre plans parcials que afectaran una extensió de 197 hectàrees de terreny i atrauran 17.600 habitants nous.

El primer aspecte afecta al patrimoni arqueològic d'una manera física, tangible. Les remocions de terra dutes a terme per a assentar els fonaments dels nous edificis o de la infraestructura viària deixen al descobert restes arqueològiques que de vegades coneixem per endavant, però que en altres ocasions desconeixem totalment. És quelcom que els projectes urbanístics haurien de preveure en els dos sentits. Si es coneix amb anterioritat, cal incloure en el projecte urbanístic un projecte arqueològic i comptar amb el pressupost corresponent. Si s'esdevé d'una forma fortuïta durant les obres, cal no caure en la temptació de fer com si no hi fos, i readaptar-se a les noves circumstàncies. Recordem que la protecció del patrimoni arqueològic no és incompatible amb el creixement urbà: són molt pocs els jaciments que comporten la

modificació dels projectes urbanístics, i encara menys els que condueixen a la seva paralització definitiva.

El segon aspecte afecta la identitat del poble. L'arribada massiva de nous habitants i els canvis profunds experimentats en l'estructura de la població afecten de manera important la nostra identitat com a comunitat. En aquest context es fa molt necessari mantenir els signes d'identitat que ajuden a mantenir la cohesió de la nostra societat. El patrimoni arqueològic, per la seva dimensió històrica, es configura com un dels elements que contribueixen a definir aquests signes d'identitat.

És evident, doncs, la necessitat d'elaborar una política arqueològica amb uns objectius molt clars: protegir el patrimoni arqueològic, fomentar el seu estudi i difondre aquest patrimoni. En aquest sentit la confecció de la carta arqueològica és un pas molt important. No cal dir, però, que aquesta política arqueològica ha d'implicar a diversos sectors: àrees de Cultura i d'Urbanisme de l'Ajuntament, promotores i constructores, i ciutadans en general. I sobretot s'ha d'emmarcar dins d'una política més àmplia sobre el patrimoni cultural, que s'hauria d'elaborar en relació al model de ciutat que volem construir.
